

Ellen de Vries

De geboorte van WINIED

De terugkeer van de satire in de Surinaamse pers

Paramaribo heeft verschillende pleinen. [...] Een van deze pleinen met een rijke historische achtergrond is het onafhankelijkheidsplein. [...] Ons land heeft vriendschapsbanden met de landen van wie de vlaggen op dat plein hangen. Meten we de innigheid van deze banden aan de conditie van de vlaggen, dan zien we het volgende: Suriname kan het best opschieten met Suriname en het slechtst met Nederland en Frankrijk. (WINIED, 25 januari 1989 in *de Ware Tijd*)

INLEIDING

De voorbereiding op de onafhankelijkheid van Suriname verliep niet zonder strubbelingen, maar op 25 november 1975 was het dan toch zover. Terwijl koningin Juliana in Den Haag de soevereiniteitsoverdracht ondertekende, werd Johan Ferrier in Paramaribo beëdigd tot president. De avond daarvoor was het feest in de hoofdstad al losgebarsten. Vuurwerk knalde. Bedrijven en particulieren hadden advertentieruimte gekocht in Surinaamse kranten om de jonge Republiek te feliciteren met het feit van haar bestaan. Voor degenen die minder fiducie hadden in een probleemloze verzelfstandiging en hun koffers hadden gepakt om de oversteek naar het moederland te maken, werden verzoekplaatjes aangevraagd.¹ ‘*Adjosi – vaarwel*’, snikte Max Nijman op de Surinaamse radio.²

Nederlandse media – ook uitgerukt om het feestijn te verslaan – registreerden hoe de Nederlandse driekleur onder het toeziend oog van prinses Beatrix, prins Claus en premier Den Uyl werd gestreken. De *Leeuwarder Courant* noteerde dat Den Uyl een traan wegpinkte op het moment dat de Surinaamse vlag onder luid gejuich werd gehesen.³ Symbolisch was mis-

schien wel dat de Surinaamse vlag vervaardigd was door de Dokkumer Vlaggen Centrale en dus ook een Nederlands tintje had.⁴

De onafhankelijkheid van Suriname betekende paradoxaal genoeg niet dat Suriname en Nederland nu afscheid van elkaar namen. Integendeel. Volgens afspraak zou Nederland Suriname in een periode van tien tot vijftien jaar begeleiden naar economische zelfstandigheid. Het werden uiteindelijk 35 lange, woelige jaren voordat de navelstreng werd doorgeknipt. Drie keer werd het zogenaamde ontwikkelingsverdrag opgeschort. Pas in 2010 waren de verdragsmiddelen – drieëneenhalf miljard Nederlandse gulden – uitgeput. Hoe kon het gebeuren, dat – zoals columnist WINIED opmerkte –, de Nederlandse vlag er jaren later zo slecht bij hing op het Onafhankelijkheidsplein in Paramaribo? En wie was WINIED eigenlijk?

Hieronder schets ik de ontstaansgeschiedenis van WINIED tegen de achtergrond van de politieke ontwikkelingen in Suriname en de diplomatieke verhoudingen tussen Nederland en Suriname. Tevens stip ik de – niet onomstreden – rol aan die de media speelden.

DE COUP VAN 1980

Over de besteding van de ontwikkelingsgelden ontstond direct na de onafhankelijkheid al onenigheid. Nederland beschuldigde Suriname van spijlucht, Suriname Nederland van bedillierigheid om niet te zeggen neokolonialisme. Groeiden de bomen aanvankelijk tot in de hemel, al snel kreeg Suriname te maken met economische neergang. Tegen dat decor speelde een conflict tussen ontevreden onderofficieren enerzijds en legerleiding en regering anderzijds. Premier Arron en de legerleiding weigerden in de te gaan op de eisen van de actievoerende militairen voor een eigen vakbond.

De verbazing was groot toen op 25 februari 1980 zestien van hen onder leiding van Desi Bouterse een coup pleegden. Een staatsgreep? In het gemoedelijke Suriname?⁵ Na de machtsovername werd in samenspraak met president Ferrier een Nationale Militaire Raad (NMR) geformeerd, waarin onder anderen Bouterse zitting had. Ferrier mocht aanblijven, leden van de regering Arron werden opgepakt op beschuldiging van wanbeleid en corruptie.⁶

Onafhankelijkheidsplein, Paramaribo (KITLV 5388)

Op 15 maart 1980 werd de nieuwe regering geïnstalleerd, die ‘zo nodig’ in overleg zou treden met de NMR. Noraly Beyer, presentatrice van het journaal van de Surinaamse Televisie Stichting (STVS) stelde de kersverse ministers en minister-president Henk Chin A Sen voor aan de kijkers in Suriname. In zijn regeringsverklaring beloofde Chin A Sen af te rekenen met ‘corruptie, sociale onrechtvaardigheden, bureaucratie en vriendjespolitiek’. Hij stond bovendien een ander ontwikkelingsbeleid voor.

Nederland gaf de nieuwe regering het voordeel van de twijfel.⁷ Suriname zelf leek bevangen door euforie. Dat de militairen zich afkeerden van het aan het westen gelieerde bewind van Arron was voor sommigen alleen al reden voor bijval. Adviseurs van allerlei pluimage verdrongen zich rond de coupplagers die echter een vastomlijnde politieke ideologie ontbeerden.⁸ Desondanks was het leger voorlopig niet van plan terug te keren naar de kazerne. Tot de verkiezingen van november 1987 zou Bouterse in verschillende hoedanigheden de dienst uitmaken in Suriname. Onder invloed van de linkse adviseurs werd de coup omgedoopt tot revolutie. Nadat president Ferrier al eerder was opgestapt, volgde in februari 1982 Chin A Sen zijn voorbeeld na conflicten met de militaire machthebbers en hun adviseurs.

De jonge republiek spiegelde zich aan socialistische staten in de regio als Cuba, Grenada en Nicaragua. De revolutionairen wilden afrekenen met de ‘oude’ op etnische leest geschoeide politiek – erfenis van een koloniaal verleden – en wensten een democratie waarin het volksbelang voorop stond. Journalisten die deze revolutionaire ideeën omarmden, gingen werken voor het Surinaams Nieuwsagentschap (SNA), de nationale voorlichtingsdiensten en de staats-tv (STVS) en staatsradio (SRS). Op die manier hadden de militairen en hun linkse raadsliden een behoorlijke stem in de nieuwsvoorziening van Suriname.

BEKNOTTING PERSVRIJHEID

Nederlandse journalisten die de ontwikkelingen in Suriname op de voet volgden,⁹ kwamen regelmatig in conflict met de militaire machthebbers.¹⁰ In 1980 haastte *NRC*-correspondent Rudie Kagie zich het land uit. Kagie had een gerucht willen verifiëren bij de persdienst van de NMR. Hij had gehoord dat het met bloed bevelkte lijk van de Nederlands-Surinaamse militair Fred Ormskerk – opgepakt op verdenking van een tegencoup – per ambulance naar het ziekenhuis was vervoerd. Kagie werd door de voltallige NMR ontvangen. De sfeer was grimmig. Kagie mocht gaan, maar Bouterse waarschuwde: ‘Zodra je iets schrijft wat schadelijk voor ons is, word je opgepakt’.

Een dag na zijn vertrek viel een militaire patrouille het huis binnen waarin hij verbleef.¹¹ Ook andere Nederlandse journalisten zouden later opgepakt, uitgezet of de toegang tot het land ontzegd worden.¹² Kagie merkte in een retrospectief op dat ‘schadelijk’ niet noodzakelijkerwijs hetzelfde was als onwaar. En dat maakt het juist zo moeilijk, schetste Kagie het dilemma waarin meer journalisten zich herkenden.¹³ Dat wilde niet zeggen dat de Nederlandse pers helemaal niet welkom was in Suriname. Bouterse en de militairen gaven dikwijls af op de Nederlandse pers die ze onzorgvuldigheid en vooringenomenheid verweten, maar stonden Nederlandse verslaggevers vaak toch wel te woord.¹⁴

Ook een aantal Surinaamse journalisten wist zich beknot. Noraly Beyer vertelt in het tijdschrift *Mutyama: Surinaams Tijdschrift voor Cultuur en Geschiedenis* hoe de journalist en eigenaar van het persbureau *Informa*, Jozef Slagveer, die zich had ontpopt als spreekbuis van de militairen, direct na de coup het redactielokaal van STVS binnenstapte. Beyer:

‘Zonder met zijn ogen te knippen zei Slagveer dat er deze avond geen binnenlandse nieuws zou zijn.’ In plaats daarvan werd een verklaring van de militairen voorgelezen.¹⁵ Hoofddirecteuren van kritische kranten werden regelmatig op het matje geroepen. Linkse bladen die iets schreven wat volgens de machthebbers in strijd was met de ‘waarheid’ kregen eveneens een veeg uit de pan.¹⁶

In de nacht van 7 op 8 december 1982 werden vijftien vermeende tegenstanders van het militaire bewind opgepakt en doodgeschoten.¹⁷ Onder hen bevonden zich vijf journalisten. Ook Jozef Slagveer die de militairen aanvankelijk een warm hart toedroeg maar naar het kamp van de tegenstanders was overgelopen, behoorde daartoe. Na 8 december werden alle Surinaamse mediahuizen gesloten. De staatszenders STVS en SRS en het grootste dagblad *de Ware Tijd* mochten openblijven. Op de redacties posteerden zich censoren. De verbijstering was groot, niet alleen in Suriname maar ook in Nederland. Den Uyl liet tijdens de herdenkingsbijeenkomst in de Amsterdamse Mozes- en Aäronkerk zijn tranen de vrije loop. Nederland zette de ontwikkelingshulp stop.

Van een onafhankelijke pers was in Suriname na december 1982 geen sprake meer. De uitzendingen die de Wereldomroep vanuit Hilversum van oudsher in Suriname verzorgde, vonden nog gretiger aftrek. Er was in de hoofdstad Paramaribo geen korte golfradio meer te koop.¹⁸ Het Nederlandse dagbladenoverzicht met daarin nieuws over Suriname werd misschien niet onvoorwaardelijk geloofd, maar door alle partijen in Suriname met ingehouden adem beluisterd. Ze waren de Surinaamse machthebbers een doorn in het oog; de uitzendfrequentie werd daarom herhaaldelijk met fluitsignalen gestoord.

TERUGKEER NAAR DE DEMOCRATIE

Vanaf 1984 werd een voorzichtig begin gemaakt met de terugkeer naar de democratie. Media werden weer opengesteld, zij het met de uitdrukkelijke instructie dat journalisten het nationaal belang en de nationale veiligheid niet mochten schaden. Publicaties uit het buitenland mochten slechts met toestemming van de minister-president geopenbaard worden. Direct al werd *De West* op de vingers getikt met de mededeling dat ‘linkse krachten’ boos waren vanwege een foto van president Ronald Reagan op de voorpagina.¹⁹

Terwijl het militaire regime toenadering zocht tot ‘oude’ politieke partijen die in 1980 waren afgezet, brak in 1986 een gewapende strijd uit tussen Bouterse en zijn voormalige lijfwacht Ronnie Brunswijk. In Surinaamse kranten verschenen opsporingsberichten; Brunswijk die in 1984 uit het leger was ontslagen werd gezocht vanwege bank- en roofovervallen in Oost-Suriname. Het contrast met de berichtgeving in de Nederlandse *Telegraaf*, waarin Brunswijk werd afgeschilderd als een soort Robin Hood die op militairen buitgemaakte goederen gul uitdeelde aan de plaatselijke bevolking, kon nauwelijks groter zijn.²⁰ In deze ‘Robin Hood’ zag het Surinaams verzet in Nederland, dat geen vertrouwen had in de uitkomst van het herdemocratiseringsproces, de man die Bouterse zou kunnen verjagen.

Met steun van het verzet richtte Brunswijk het Surinaams Nationaal Bevrijdingsleger op, ook wel Jungle Commando genoemd. Op 21 juli begon de zogenaamde Binnenlandse Oorlog die zes jaar zou duren en vele slachtoffers – ook onder burgers – eiste.

Brunswijk onderhield uitstekende contacten met Nederlandse journalisten die via Surinames buurland Frans-Guyana illegaal het oorlogsgebied binnentrokken. Op de Wereldomroep hoorde men in Suriname over de strijd die zich in het binnenland afspeelde. Er waren er in Suriname die blij waren dat Brunswijk de wapens durfde opnemen tegen Bouterse, maar er waren er ook – onder wie oud-politici en journalisten – die verbaasd waren dat Brunswijk de strijd begon juist op het moment dat de democratie in zicht leek. Met leedwezen keek men naar de doden die vielen en de schade die de oorlog bracht.

George Findlay van *De West* meent in een terugblik, dat de Nederlandse media Brunswijk ophemelden en blind waren voor zijn ‘criminele handelingen’ en de zinloze vernielingen die hij aanrichtte.²¹ Tegelijkertijd waren het Nederlandse verslaggevers die nieuws dat door de Surinaamse machthebbers liever ‘verduisterd’ werd – zoals de aanval van het leger op het dorpje Moiwana waarbij circa 40 burgers omkwamen onder wie kinderen en vrouwen – aan het licht brachten.²²

Nita Ramcharan – in 1985 begonnen als corrector bij *de Ware Tijd*, maar al gauw actief als verslaggever – stelt dat het in het begin onmogelijk was objectief verslag te doen van de binnenlandse strijd. Het geringste brokje informatie over het Jungle Commando werd door de machthebbers in Suriname gezien als ‘destabilisatie en heulen met de terrorist’. Meestal namen de media berichten over van het SNA, de Nationale

Voorlichtingsdienst (NVD) of de legervoorlichters die Brunswijk consequent met ‘terrorist’ aanduidden.²³

Nederlandse media kregen op dat moment op hun beurt moeilijk officieel toegang tot Suriname. Zij haalden hun informatie uit kringen van het Surinaams verzet in Nederland, maar natuurlijk ook uit Suriname zelf. Vaak werden ‘betrouwbare bronnen’ niet onthuld. Het was een publiek geheim dat de Surinaamse journalist Ingrid de Vlucht jarenlang het ANP en de Wereldomroep informeerde. De Surinaamse journalist Lucien de Freitas werkte bijvoorbeeld voor de AVRO en Leo Morpurgo, hoofdredacteur van *de Ware Tijd*, voor de NRC onder vermelding van ‘onze correspondent’.²⁴

Maar wie die anderen waren? Er ontstond in beide landen een ingewikkeld netwerk van bronnen en relaties van voor- en tegenstanders van Bouterse,²⁵ van vrienden of vijanden van Brunswijk en van hen die zo hun mening hadden over de ontwikkelingsrelatie en besteding van het ontwikkelingsgeld. Aan beide kanten van de oceaan probeerden allen in een goed blaadje te komen bij de pers.

VERKIEZINGEN

Onderwijl maakte Suriname zich op voor de verkiezingen. 1987 beloofde een spannend jaar te worden. In september werd een referendum over de nieuwe grondwet georganiseerd, in november volgden verkiezingen. Eerder dat jaar, in april, waren twee Nederlandse journalisten neergestreken in Paramaribo: het koppel Marie-Annet van Grunsven en Wim Noordegraaf. Van Grunsven werkte onder andere voor de NOS en de GPD-bladen. Wim Noordegraaf voor *de Volkskrant*. Op een toeristenvisum waren ze Suriname binnengekomen. Ter plekke bleek het gemakkelijker om een visum voor langere tijd te verkrijgen dan in Nederland.

Hun verblijf wierp direct zijn vruchten af. Tijdens het volksreferendum over de nieuwe grondwet in september 1987, kregen zij als enige Nederlandse journalisten de kans daarvan verslag te doen. Bouterse – toen behalve legerleider ook regeringsleider – voelde er niets voor Nederlandse journalisten toe te laten. ‘Nederlandse journalisten hebben niet bijgedragen aan een ontspanning tussen hun land en Suriname, integendeel’, vond hij. De gevaarlijkste Nederlandse journalisten waren in zijn ogen degenen die voor een paar daagjes naar Suriname kwamen

‘met de opdracht vol sensatieverhalen’ terug te keren. Noordegraaf en Van Grunsven mochten dan wel kritisch zijn, sensatiezoekers waren ze in zijn ogen niet.^{26 27} Tijdens de verkiezingen in november 1987 was een geselecteerd groepje Nederlandse journalisten overigens wel welkom.

Onafhankelijke media in Suriname – de belangrijkste waren behalve de dagbladen *de Ware Tijd* en *De West* de radiostations Apintie en Rapar – probeerden alle op eigen wijze de grenzen van zelfcensuur op te rekken. *De Ware Tijd* was de durfal. Uit de redactionele commentaren en ook uit naschriften bij artikelen blijkt de vechtlust. Dat *de Ware Tijd* regelmatig met papiergebrek kampte en daardoor soms wekenlang niet kon verschijnen, was niet toevallig. Een van de belangrijke inkomstenbronnen van Suriname, de ontwikkelingshulp, stond nog steeds droog. Er was schaarste aan van alles, ook aan papier. En het was de Surinaamse overheid die verantwoordelijk was voor de distributie van goederen.

De verkiezingen werden glansrijk gewonnen door de ‘oude’ politieke partijen. Bouterse die met zijn Nationale Democratische Partij (NDP) ook gehoopt had op een plaats op het pluche, had weliswaar verloren, maar in de nieuwe grondwet lag de macht van de militairen verankerd. Dat bleek een vrijbrief om zich regelmatig met het landsbestuur te bemoeien.²⁸

De regering van Ramsewak Shankar kreeg van alle kanten het verwijt weinig daadkrachtig te zijn. Maar de problemen waarvoor Shankar zich geplaatst zag waren niet gering: een oorlog die maar voortduurde, een toename van de drugshandel, de economische malaise, de grote invloed van militairen op het bestuur en het uitblijven van ontwikkelingshulp.²⁹ In deze periode en tegen deze achtergrond werd de column WINIED geboren.

WINIED

De Nederlandse verslaggevers Van Grunsven, Noordegraaf en de journalist Ramcharan van *de Ware Tijd* kwamen elkaar voortdurend tegen op persconferenties. Ze raakten bevriend. Noordegraaf:

We gingen privé veel met Nita om. Het was een gecompliceerde tijd.
Er was ontzettend veel roddel van de *mofo koranti* [letterlijk: mondkrant,

geruchtenmachine]. Je moest schiften wat zin en onzin was. We dachten vaak hardop na. In Nederland denk je: twee bronnen zijn twee bronnen. In Suriname lag het altijd moeilijk. Er was altijd een tweede waarheid. Die kwam niet in de krant en die kreeg je ook niet bevestigd. Dat is altijd in samenlevingen waar de druk groot is. Hoewel gezegd werd dat iedereen werd afgeluisterd heb ik er nooit iets van gemerkt. Maar als je echt iets belangrijks te zeggen had, stapte je liever op de fiets. *God is watching us*, zeiden we dan door de telefoon, dat was een hit van Bette Midler.

Aan de keukentafel bij de familie Noordegraaf/Grunsven ontstond het idee voor een column: ‘Dingen van de dag’.³⁰ De naam was ontleend aan een redactioneel van Leo Morpurgo die in *de Ware Tijd* had geschreven dat de dingen van de dag zorgelijk waren.³¹ ‘Dingen van de dag’ was ook de naam van een kritische radiatorubriek van de VARA. Aanvankelijk bleef het vooral bij broeden op het concept van een satirische rubriek. Edward Troon, de echtgenoot van Nita Ramcharan, destijds formeel ambtenaar en mediafreelancer, later fotograaf bij *de Ware Tijd*, werd in januari 1989 uitgenodigd mee te denken. Troon: ‘Ik absorbeerde aandachtig de wijsheden van Nita en Wim. Urenlang werd gesproken over stijl, het aantal regels, welke onderwerpen wel of niet.’³²

Ongeduldig als hij was, timmerde hij op een dag op de typemachine het eerste verhaal in elkaar. Op 25 januari 1989 verscheen het in de krant. Onderwerp was het Vlaggenplein aan het Onafhankelijkheidsplein in Paramaribo, dat vaak als decor diende voor huwelijksfotoreportages. Op indirecte wijze werd de moeizame verhouding met Nederland aangekaart. Nederland weigerde de opschorting van het ontwikkelingsverdrag ongedaan te maken, omdat het vond dat de democratie nog steeds niet voldoende hersteld was en Suriname geen maatregelen nam om de economie te saneren. Tot ergernis van Suriname, die meende dat Nederland telkens eenzijdig de voorwaarden voor hervatting van de hulp wijzigde.

De column was ondertekend met WINIED. Onder die naam – acroniem van de eerste twee letters van de voornamen van de drie schrijvers – zou de column onderaan op pagina twee bekend worden. Zelfs hoofdredacteur Leo Morpurgo had aanvankelijk geen idee wie WINIED was. Zijn vertrouweling Nita Ramcharan zorgde dat de stukjes in de krant kwamen. Een ervan luidde:

Er is vast ook teveel persvrijheid in dit land. WINIED zit zich beschaamd af te vragen hoe vaak er in deze hoek van de krant onaangenaamheden hebben gestaan. En hoe weinig de schoonheid van de *Fija lobi* [bloem] door WINIED bezongen is. En dat ‘Dingen van de dag’ nog nooit de kwaliteit van regeringsuien geprezen heeft. Daarom vandaag voor de zekerheid maar een kookrecept. (WINIED, 11 februari 1989.)

De column bracht Morpurgo op het spoor: toen hij over de ‘regeringsuien’ las, merkte hij tegenover Ramcharan op dat de bijdrage vast geschreven was door iemand die veel van Nederland wist. Na de Tweede Wereldoorlog voorzag de Nederlandse regering bakkers van meel; het brood dat ze bakten heette in de volksmond ‘regeringsbrood’. Maar wie wist dat nou in Suriname? Ramcharan maakte Morpurgo deelgenoot van het complot en nodigde hem uit mee te schrijven aan WINIED. Morpurgo zweeg over de identiteit van de schrijvers, ook al werd het hem regelmatig gevraagd. Als men ernaar informeerde, luidde het antwoord van *de Ware Tijd*-medewerkers steevast: ‘Kun je een geheim bewaren?’ En als de vraagsteller zich dan gretig naar voren boog, plaagden ze: ‘Wij ook!’

Morpurgo vond in principe dat een Surinaamse krant door landgenoten moest worden gemaakt, maar had er geen bezwaar tegen dat niet-landgenoten ook bijdragen leverden. Morpurgo wist: ‘Er was altijd veel kritiek op de Nederlandse pers, omdat maar al te vaak eenzijdige visies werden gepubliceerd en bij voorkeur negatief.’ We hoorden die kritiek eerder. Noordegraaf: ‘Het lag toen gevoelig in Suriname. Het zou onhandig zijn geweest, als men wist dat een *bakra* [Hollandse]-journalist voor *de Ware Tijd* schreef.’

Noordegraaf en Van Grunsven moesten in Suriname dikwijls uitleggen dat zij niet van ‘de’ Nederlandse pers waren. Van Grunsven memoreert: ‘Je was voortdurend bezig berichten te verifiëren en uit te zoeken hoe het wel zat. Kranten – ook wel gerenommeerde kwaliteitskranten – schreven soms dingen die niet klopten.’ Via de Wereldomroep – die er volgens hen een eigen sausje overheen goot – werden die berichten dan verspreid. Vermoedens waren er natuurlijk wel dat een Hollander meeschreef aan WINIED.

WINIED was populair en verguisd tegelijk. In de column van 28 juli 1989 grapte WINIED:

[...] mag een NDP-er lachen om WINIED? Als goede nationalisten gaan de revo[lutie] *boys* and *girls* zich natuurlijk ook afvragen of een Surinamer wel mag lachen om WINIED. Een beetje raar is dat wel. Want staat ons mooie volk niet bekend om zijn gevoel voor humor? Of is deze eigenlijk alleen voor buitenlandse consumptie bestemd?

Bouterse en de NDP vormden een dankbaar, regelmatig terugkerend onderwerp:

Zo kennen wij Desi Delano Bouterse weer. Hij was gisteren in volle glorie bezig. En dan scheldt hij altijd uit. De pers en Holland in een adem. [...] Bouta zei dat de meeste journalisten in dienst zijn van het buitenland [Nederland] en het andere deel moet politieke scholing krijgen. WINIED wilde zich aanmelden voor scholing, maar kreeg te horen dat de inschrijfformulieren nog niet gedrukt waren. Ook de verzorgers van de lessen moesten nog opgeleid worden. (WINIED, 26 juli 1989.)

MAN VAN HET JAAR

Met de column keerde de humor terug die gedurende de hele militaire periode (1980-1987) vrijwel afwezig was geweest in de krant. Een krant die in de ogen van de lezer anno 2011 wat serieus en saai oogt. De populariteit van WINIED was onder andere af te meten aan de uitverkiezing tot Man van het jaar 1989 door Radio Rapar. Volgens Rapar was WINIED voor vrijwel alle krantenlezers de populairste man. Dat WINIED een man was, maakten de omroepers op uit het feit dat WINIED zich door zijn neefjes wel eens ‘oom’ liet noemen.

‘Bedremmeld en verrast’ met deze uitverkiezing roemde WINIED van de weeromstuit Rapars ochtendrubriek ‘Nieuws Acht’, dat volgens WINIED het predicaat satirische rubriek van het jaar verdiende. Die dag stuurde WINIED een foto in plaats van een tekst. Op de foto waren slechts de onderbenen van WINIED te zien met de voeten in een teiltje water. Het onderschrift luidde: ‘Achteraf viel de show van Rasti Rostelli toch iets tegen.’ Illusionist Rasti Rostelli was eind 1989 te gast in Suriname; zijn shows waarin hij het publiek overhaalde over gloeiende kolen te lopen waren razend populair.

Troon, aan wie de benen op de foto toebehoorden: ‘Toen in dezelfde periode een totaal onzichtbare persoon tot “man” van het jaar werd gekozen, was dat in de ogen van ons columnisten “stereo illusionisme”. We waren het aan onze stand verplicht om een stukje van de sluier op te lichten.’ Noordegraaf herinnert het zich anders: ‘De dag ervoor was uitgebreid door de STVS uitgezonden hoe Bouterse op blote voeten door de hete as van Rasti Rostelli was gelopen. (...) We deden net of we Bouterse’s voeten toonden.’³³

Al spoedig hadden tantes, neefjes en nichtjes van WINIED hun intrede in de column gedaan. Ramcharan verklaart: ‘Dat deden we om meer meningen te kunnen hebben. En een nichtje of neefje kon iets onbezonnens roepen, dat konden we dan weer corrigeren. WINIED was een bezadigde oom (sic!).’

Noordegraaf kon zich daarin prima vinden. Voorheen was hij als programmamaker verbonden geweest aan het hilarische jeugdprogramma van de VARA *Dubbellisjes*, waarin hij de rol van oom Ben: ‘jeugdgoog’ te Blaricum vertolkte. Noordegraaf: ‘Het gebruik van oom en tante paste ook in de Surinaamse cultuur. Op de erven waren er altijd tantes of anderen die vanuit hun hangmatten commentaar leverden.’

Dat het genre van de column in die tijd een nieuw fenomeen was dan wel opnieuw uitleg behoefde, blijkt uit een artikel van het persagentschap SNA: ‘Veel ruimte voor columnist’. Uitbater Juriaan Dubois had een kort geding aangespannen tegen *de Ware Tijd*; WINIED had geschreven dat Dubois de grond van het toeristenoord Blanche Marievallen onrechtmatig exploiteerde. Uit Nederlandse literatuur haalde het SNA dat het genre van de column in Nederland hoogtijdagen vierde en door sommigen als een nieuw literair genre werd beschouwd, terwijl anderen het columnisme maar een bedenkelijke zaak vonden. ‘Vaak genoeg kreeg de column dan ook kwalificaties als oppervlakkig opiniestukje, goedkope grappenmakerij en anti-intellectualistisch gewauwel.’

Ook legde het SNA uit, dat de columnist in tegenstelling tot de journalist dubbelzinnig mag zijn, becommentariëren en zelfs verzinnen mag. ‘Hij mag kortom: elk literair middel aanwenden om goden en mindere goden onderuit te halen.’³⁴ Dubois verloor de zaak. Het was de enige keer dat het tot een kort geding kwam. Op 28 oktober besteedde literatuurcriticus van *de Ware Tijd*, Michiel van Kempen, op de literaire pagina ook nog eens aandacht aan het genre.

Het mooie van de column is dat erin gezegd wordt, wat niemand zegt. De column kan heerlijk kwetsen, maar kwetsen kan alleen maar daar waar iets niet in de haak is. [...] De zuivere van geest lacht en gaat over tot de orde van de dag. Maar wee de gluipers, de intriganten, de opportunisten. Met angst en beven slaan die elke dag de krant open en zij slaken een zucht wanneer zij zien dat hun waarheid *niet* onder woorden is gebracht. Niets bewijst dan ook meer het gelijk van de columnist dan een aangespannen kort geding.

WINIED sneed een keur aan onderwerpen aan. *Bakra*-journalisten uit Nederland, het SNA-agentschap, vice-president Arron, president Shankar, Brunswijk, Bouterse en natuurlijk ook de ‘*ptata*’s’ (letterlijk aardappelen oftewel Hollanders) uit politiek Den Haag werden regelmatig gefileerd. Ook met het deviezentekort en de nijpende schaarste aan goederen werd de spot gedreven. ‘Ja, daar zaten wij op te wachten. Eindelijk, na zeven magere jaren wordt nu onze “Miss Suriname Verkiezing” gehouden,’ merkte WINIED op 13 maart 1989 vol ironie op. De Lionsclub die de verkiezingen organiseerde, pareerde de kritiek op de wedstrijd met het argument dat het belangrijk was voor een vrouw om mooi te zijn. WINIED schamperde: ‘Dan heb je geen problemen met schaarste, met werkloosheid, hoge prijzen, huisvestingsproblemen. [...] De poorten van de wereld zijn opengegaan voor Suriname.’

Het deviezentekort kwam een halfjaar later, tegen het begin van de grote vakantie in Suriname, weer ter sprake. WINIED wist er kunstig een pleidooi voor veilig vrijen van te maken:

Heel, heel lang geleden waren er mensen die vakantie gingen vieren in het buitenland. Dat was erg leuk. Toen kwamen de deviezenproblemen. Dus al weer heel lang geleden besloten mensen op vakantie te gaan in eigen land. Dat was ook erg leuk. Tot Brunswijk kwam en de mensen alleen nog maar naar [de toeristenoorden] Colakreek en Republiek konden gaan. [...] Maar omdat de onveiligheid op straat toenam, bleef men op den duur toch maar liever thuis. Wat is er leuker dan een feest op eigen erf. Tot het geld op was en niemand meer een aanleiding wist om feest te vieren. Dus gingen de mensen in hun huizen zitten om gezellig *tori te praten* [te kletsen]. [...] ‘Vakantie in eigen voorzaal’ werd een bekend begrip in ons land. Tot de gewapende inbrekers kwamen. Toen werd het raadzamer de slaapkamer niet meer te verlaten. [...] ‘Vakantie in eigen

bed', werd steeds populairder. [...] Terwijl Jungle's [...], bommengooiers, inbrekers, *awari's* [buidelratten] om het huis spookten kropen Surinaamse jongeren braaf onder hun eigen [sic!] dekens. Zo kregen stichting Lobi [de Surinaamse NVSH] en de AIDS-bestrijders toch nog hun zin.' (WINIED, 29 september 1989.)

KERSTCOUP

Eind 1990 werd de democratie opnieuw onderbroken. Toen militairen – ditmaal zonder bloedvergieten – met één telefoontje op kerstavond 1990 de macht grepen en Jules Wijdenbosch (NDP) tot vicepresident en de 77-jarige Johan (Jo) Kraag (NPS) tot president benoemden, meesmuilde WINIED:

Oom Jo, een wijze man van 77 jaar, ziet zijn presidentschap als een schepping Gods om een bijdrage te leveren aan de opbouw van het gebroken land.' [...] 'Oom Jo en Bosje [Wijdenbosch] komen beiden uit Coronie. [...] En nu de (cocos)-nood het hoogst is, heeft het vruchtbare Coronie ons twee redders des vaderlands geleverd. Hiervoor hebben God en Desi hun toestemming gegeven. God en Bouta's wegen zijn ondoorgrondelijk. Amen.

Nederland bevroor de overbruggingshulp die inmiddels op gang was gekomen om de ergste nood te ledigen. Ondertussen was er nog géén vredesakkoord, er vonden nog steeds mensenrechtenschendingen plaats en militairen werden in toenemende mate met drugszaken in verband gebracht. In augustus 1990 was inspecteur Herman Gooding – belast met het onderzoek naar drugsdelicten – door een onbekende schutter vermoord, nadat hij met de Militaire Politie overleg had gevoerd over een arrestant uit het leger die met drugszaken in verband werd gebracht.³⁵

Na de coup in 1990 belaagden censoren opnieuw de staatsmedia. De onafhankelijke media liet men met rust. Die had men nodig. De militairen kwamen hun belofte om snel verkiezingen uit te schrijven na. Vervolgens wilden alle partijen in het gevlj komen bij de kiezer.³⁶ De 'oude' politieke partijen wonnen de verkiezingen van 1991; Ronald Venetiaan werd president. In 1992 schrapte Venetiaan de macht van de militairen uit de grondwet.

Datzelfde jaar werd de vrede getekend tussen het leger en het Jungle Commando van Brunswijk. Bovendien kwam een *Raamverdrag inzake vriendschap en nauwere samenwerking tussen het Koninkrijk der Nederlanden en de Republiek Suriname* tot stand. Ook nam Bouterse eind 1992 ontslag uit het leger. Daarna keerde de rust zeker niet een, twee, drie terug in het land, maar de militaire periode was definitief voorbij.³⁷

Volgens de scribenten droeg WINIED tijdens de postmilitaire periode in belangrijke mate bij aan verruiming van de persvrijheid. Morpurgo stelt:

Gezien de satirische instelling kon WINIED grensverleggend bezig zijn en zaken die anders niet besproken konden worden, in de krant gooien. De toenmalige machthebbers namen dat niet in dank af en dat werd vaak duidelijk gemaakt aan de redactie.

Troon:

De samenleving sprak over WINIED als een bestaand persoon. Men had het gevoel dat zijn of haar problemen in dat linker beneden hoekje aandacht kreeg. Dat was de kracht van WINIED. Een ander sterk punt was dat de schrijvers onbekend waren. Een door politici en hun aanhangers veel gebezigde kreet in die periode was: ‘We weten uit welke hoek deze opmerking komt.’ Over WINIED kon dat onmogelijk gezegd worden.

Ramcharan meent:

Wat niet kon in redactionele kolommen kon wel in WINIED. Het was luchtig, kort en verwoordde wat er leefde in de samenleving. Een geniale uitvinding die heel erg gewaardeerd werd in de jaren tachtig en negentig.

Noordegraaf beaamt dat WINIED de grenzen van zelfcensuur oprekte. Van Grunsven vult aan dat WINIED een rol van betekenis speelde in het publieke debat. ‘Op persconferenties werd vaak gerefereerd aan WINIED: wat zal WINIED wel niet zeggen.’ Michiel van Kempen, inmiddels hoogleraar West-Indische Letteren aan de UvA, bevestigt dat het bijzonder was dat WINIED in puntige bewoordingen dingen zei die bijna niemand tijdens de postmilitaire periode toen durfde te zeggen.³⁸

CONCLUSIE

Een gedegen inhoudsanalyse zal moeten uitmaken wat de rol van WINIED precies is geweest. Hetzelfde geldt voor de rol van de Nederlandse en Surinaamse media in deze periode.³⁹ Een nauwkeurige analyse van bronnengebruik kan meer inzicht verschaffen in de achterliggende netwerken en de ingewikkelde dwarsverbanden die er – zoals ik slechts heb kunnen aanstippen – tussen Surinaamse en Nederlandse journalisten en voor- en tegenstanders van het militaire regime en regeringsleiders bestonden. Uitvoerige gesprekken met de toenmalige journalisten en voorlichters kunnen meer licht werpen op de omstandigheden waaronder reportages tot stand kwamen.

Op dit moment lijkt het echter niet overdreven te stellen dat WINIED bijdroeg aan het verruimen van de vrijheid van meningsuiting in de post-militaire periode. WINIED zorgde weer voor humor in de krant.

EPILOOG

Wat de hoofdrolspelers in dit verhaal betreft: Bouterse is inmiddels in 2010 op democratische wijze gekozen tot president van het land. Brunswijk is plaatsvervangend vicevoorzitter van het parlement. Sinds de uitverkiezing van Bouterse en gezien het feit dat de verdragsmiddelen zijn besteed, heeft de Nederlandse regering weinig contact meer met Suriname. Van de vier columnisten van het eerste uur werkt er geen meer voor *de Ware Tijd*. Morpurgo is met pensioen. Ramcharan en Troon hebben een eigen mediabedrijf. Noordegraaf en Van Grunsven vertrokken in 1992 weer naar Rotterdam. En WINIED? WINIED is nog springlevend.

Noten

- 1 Een derde van de Surinaamse bevolking had inmiddels de oversteek naar het moederland gemaakt. Oostindie 1998:212.
- 2 Schalkwijk 1994:21-2.
- 3 *Leeuwarder Courant*, 25-11-1975.
- 4 *Leeuwarder Courant*, 19-11-1975.
- 5 Jansen van Galen 2001:294.

- 6 De Arron ten laste gelegde corruptie werd later overigens nooit overtuigend aangetoond (Meel 2008:191).
- 7 Jansen van Galen (2000:315-316) wijt het ‘begrip’ in Nederlandse politieke kringen voor de handelswijze van de coupplegers aan jarenlange verhalen in de media over ‘Surinaamse lamlendigheid, verspilling en incompetentie’.
- 8 De Bruijne 1983:291.
- 9 Ik gebruik hier de termen Nederlandse media, media in Nederland en Nederlandse journalisten door elkaar. Ik doel daarbij op journalisten die voor landelijke en regionale media in Nederland werkten, vaak met de Nederlandse nationaliteit en Nederlands van geboorte tenzij anders vermeld. De termen Surinaamse media, media in Suriname en Surinaamse journalisten worden op soortgelijke wijze gebruikt. Hopelijk biedt ook de context voldoende houvast.
- 10 Opvallend is dat nieuws over Suriname tot ver na 1975 op de binnenlandspagina verscheen. Leurdijk, Reesink en Wermuth (1995:6) menen dat dit tot in 1995 gebeurde bij veel kranten; als reden noemden hoofdredacteurs het grote aantal Surinamers in Nederland. Als berichten deel zouden uitmaken van de grote stroom buitenlandse nieuws, zou er minder ruimte voor kunnen worden gemaakt. Ook het feit dat het ging om de ontwikkelingsrelatie tussen Nederland en Suriname zal een rol gespeeld hebben.
- 11 Kagie 1980:196-9.
- 12 Rob Heukels van *de Volkskrant* (in december 1980), Guido van de Kreeke van *de Telegraaf* (in 1983), Ruud de Wit (freelancer) (in 1983), Pieter Storms en Gerard Wessel van *Nieuwe Revu* (in 1986) en Victor Hafkamp van de Wereldomroep (in 1988).
- 13 Kagie 1980.
- 14 Zie Dingen van de dag, 26 juli 1989. Uit de column blijkt dat Bouterse scheldt op de Nederlandse pers, terwijl medestander Sital tegelijkertijd een exclusief interview afstond aan de Nederlandse zender Veronica.
- 15 *Journalisten vertellen* 1992.
- 16 Ramcharan en Van Binnendijk 2008; Ramcharan 2008. Voor een beschrijving van de eerste censuurmaatregelen na de coup, zie ook Boom 1980; De Rooij 2008.
- 17 In 2007 werd een begin gemaakt met onderzoek naar 8 december 1982; het zogeheten decemberstrafproces was anno augustus 2011 nog niet afgerond.
- 18 Ramcharan 2008.
- 19 Ramcharan 2008:187; *Journalisten vertellen* 1992:20.
- 20 Voor een uitgebreide beschrijving, zie De Vries 2011.

- 21 George Findlay, mondelinge informatie, 31-3 en 13-4-2011, Paramaribo.
- 22 Dat was op 29 november 1986. Zie MacKay 2006; De Vries 2005.
- 23 Ramcharan 2008:189.
- 24 Morpurgo mailt op 19 augustus 2011 zich niet exact te herinneren tot wanneer hij voor *MRC* schreef, wel dat hij dat deed in de periode tussen 1986 en 1992 onder vermelding van ‘onze correspondent’ (Lucien de Freitas, mondelinge informatie, 21-7-2011, Amsterdam Zuid-Oost).
- 25 Er waren verschillende verzetsgroepen in Nederland, die de media te woord stonden of eigen media tot hun beschikking hadden. Er waren ook voorstanders van Bouterse in Nederland. De Liga van Surinaamse Patriotten onder leiding van Ludwich van Mulier was een van de bekendste. Die gaf ook bulletins uit.
- 26 *de Ware Tijd*, 22-9-1987.
- 27 Ze zouden er later door PvdA-woordvoerder Henk Knol van beschuldigd worden op de hand van Bouterse te zijn. Knol moest zijn woordvoerschap neerleggen, toen hij zijn beschuldigingen – ook tegenover de Nederlandse VARA-verslaggeefster Anne Jean van Grinsven – niet hard kon maken.
- 28 Buddingh’ 1995:346.
- 29 Dalhuisen, Hassankhan en Steegh 2007:164-5.
- 30 Wim Noordegraaf en Marie-Annet van Grunsven, mondelinge informatie, 29-7-2011, Rotterdam.
- 31 Nita Ramcharan, e-mail, 12-8-2011.
- 32 Edward Troon, e-mail, 15-8-2011.
- 33 Wim Noordegraaf, e-mail, 23-8-2011.
- 34 *de Ware Tijd*, 2-10-1989.
- 35 Buddingh’ 1995:352-3.
- 36 Noordegraaf 1995:226-7.
- 37 Tijdens de regering Wijdenbosch (1996-2000) werd het ontwikkelingsverdrag in 1997 opnieuw opgeschort. In datzelfde jaar werd Edward Troon door aanhangers van Bouterse ontvoerd en in elkaar geslagen. Een paar jaar daarvoor, in 1993, kwam het echtpaar Ramcharan en Troon ’s avonds thuis in een huis beklad met leuzen als Dead en RIP (Rest in Peace). Vermoedelijk vanwege het feit dat ze als verslaggevers/ fotograaf geen blad voor de mond namen. Toch werden de columnisten WINIED in die beginjaren niet bedreigd. Misschien omdat ze anoniem bleven?
- 38 Michiel van Kempen, telefoongesprek, juli 2011.

- 39 In mijn onderzoek naar de rol van media in de postkoloniale verhouding tussen Nederland en Suriname maak ik gebruik van *framing*-theorieën. Daarbij wordt ervan uitgegaan dat media al dan niet bewust interpretatiekaders (*frames*) aanreiken waarbinnen feiten geïnterpreteerd kunnen worden.